

dr Teresa Wejner

Wyższa Szkoła Edukacji Zdrowotnej i Nauk Społecznych

Co wynika z ewaluacji – kontekstualność a stratyfikacja społeczna

W badaniach ilościowych, jak i jakościowych dotyczących zjawisk społecznych, nieodzowną pomoc niesie ewaluacja. Stawiając pytanie dotyczące celowości stosowania ewaluacji, L. Korporowicz wskazuje na jej wartości użyteczne, a więc podniesienie skuteczności i efektywności ewaluowanych działań. Wymienia również czynniki sprzyjające ogólnym celom reformy systemu edukacji: demokratyczność, dynamiczność, interaktywność, zorientowanie na analizę ludzkich doświadczeń, kontekstualność oraz metodologiczną integralność¹. Kontekstualność, zdaniem Korporowicza, to uwzględnienie w strategiach ewaluacyjnych o charakterze standardowym zmiennych uwarunkowań środowiskowych, specyficznych dla danego środowiska, takich jak tradycja, zasobność regionu, lokalizacja, inicjatywy oświatowe itd.

Na grunt dydaktyki ewaluację przeniósł B. Niemierko, twierdząc, że *ewaluacja dydaktyczna jest systematycznym zbieraniem informacji o warunkach, przebiegu i wynikach działań dydaktycznych w celu ulepszenia tych działań lub podjęcia decyzji o ich prowadzeniu [...], jest pogłębionym sprawdzaniem i ocenianiem osiągnięć uczniów obejmującym analizę warunków przebiegu i wyników nauczania nastawionym na ulepszenie procesu dydaktycznego*². Ewaluacja dydaktyczna może być badaniem naukowym, gdy – jak pisze B. Niemierko – *jej cele są jasno określone, a zbieranie i przetwarzanie informacji jest wysoce systematyczne. Jest to zawsze badanie stosowane, nastawione na bezpośrednią użyteczność*³.

B. Ciężka⁴ uważa, że przystępując do ewaluacji, należy zastanowić się, czy będzie ona przydatna i brana pod uwagę przy podejmowaniu konkretnych decyzji oraz czy będzie służyć ulepszeniu istniejącego stanu rzeczy. Jej efekty muszą zrównoważyć poniesione koszty. Wykonana w sposób profesjonalny, precyzyjny i uczciwy, zgodnie z zasadami etycznymi musi być zorientowana na konkretnego odbiorcę, np. ewaluacją w szkolnictwie zainteresowani mogą być politycy, dziennikarze, władze oświatowe, władze lokalne, dyrektorzy szkół, nauczyciele, rodzice uczniów.

Ewaluacja działań pomocowych podejmowanych na rzecz ucznia stara się dostarczyć wiedzy o jakości i wartości pomocy opartej na świadomych i celowych działaniach, mających doprowadzić do zamierzonego celu. Takie podejście wymaga postawienia pytania: czy cel zostanie osiągnięty, a jeżeli tak, to w jakim czasie?

¹ L. Korporowicz, *Ewaluacja w edukacji*, Warszawa 1997.

² B. Niemierko, *Ewaluacja dydaktyczna. Standardy edukacyjne. Elementy statystyki opisowej*, Gdańsk 1998, s. 8.

³ Tamże.

⁴ B. Ciężka, *Planowanie i projektowanie ewaluacji* [w:] *Ewaluacja wdrażania reformy systemu edukacji. Program Phare SMART. Materiały seminaryjne*, Warszawa 1999.

Celem ewaluacji jest wydanie oceny o podjętym działaniu na podstawie obiektywnej, rzetelnej i wiarygodnej informacji. W wyniku tej informacji otrzymujemy wiedzę o tym, na ile podjęte działania pomogły w osiągnięciu zamierzonych celów oraz na ile odpowiadają potrzebom objętych nimi uczestnikom. Z analiz ewaluacyjnych wynika, że jakość podejmowanych działań może mieć różną wartość: niską, średnią lub wysoką. Jest to bardzo ważny etap ewaluacji, bowiem określenie wartości wskazuje na potrzebę poprawy podejmowanej pracy w postaci np. doskonalenia kadry lub gdy wartość jest wysoka, wskazuje na potrzebę kontynuowania realizowanych dotychczas działań.

Z kontekstualności ewaluacji wynika, że osiągnane efekty pracy nauczyciela-terapeuty z dzieckiem są uwarunkowane m.in. czynnikami środowiskowymi. To, w jakim środowisku żyje i rozwija się dziecko, wywiera duży wpływ na jego życie. W koncepcji Basila Bernsteina, który stara się wyjaśnić niektóre aspekty różnicowania sukcesów i porażek szkolnych, szczególnie rozwinięte zostały wątki kodów językowych jako zdeterminowanych przez pochodzenie społeczne i kodów językowych, wyznaczających losy szkolne dziecka już na progu edukacji. Dzieci z rodzin nieposiadających zabezpieczenia społecznego, wynikającego z gospodarczych i społecznych uwarunkowań, takich jak: przemiany strukturalne w regionach dotkniętych strukturalnym bezrobociem, niezaradność życiowa rodziców, nieprzewidziane wydarzenia losowe, płacą cenę najwyższą.

Zdaniem Coulton⁵, monitoring i ewaluacja oraz zapewnienie jakości usług są podobne, ale różnią się tym, że zapewnianie jakości skupia się na procesie udzielania pomocy, a nie na wynikach podejmowanej pomocy.

W odniesieniu do jakości w ewaluacji należałoby postawić pytania:

1. Czy zajęcia są prowadzone przez profesjonalistów?
2. Czy jest zapewnione właściwe wyposażenie w pomoce dydaktyczne?
3. Czy prowadzone zajęcia są dostosowane do indywidualnych potrzeb uczestników?
4. Czy czas trwania zajęć daje szansę na faktyczną poprawę w pokonywaniu istniejących trudności ucznia?
5. Czy podejmowane pomoce przynoszą oczekiwane rezultaty?
6. Jaka będzie przydatność działań w długofalowym oddziaływaniu na środowisko?

Najważniejszym jednak kryterium oceny jest dobro dziecka, zakładające podnoszenie samooceny połączone z pozytywnym postrzeganiem siebie jako jednostki w zmieniającej się rzeczywistości.

Realizowane od kilku lat programy edukacyjne z funduszy europejskich – Kapitał Ludzki, przedstawiają opracowania i raporty po realizacji programów. Znajdują się w nich opracowania i raporty z prowadzonej ewaluacji.

Oto przykład zaplanowanych rezultatów w ramach projektu „Kapitał Ludzki” realizowanego przez Polskie Towarzystwo Dysleksji oddział w Łodzi w roku

⁵ C.J. Coulton, *Quality assurance for social service programs: lessons from Health care*, Social Work vol. 27 nr 5, 1982.

szkolnym 2009/10, dotyczącego wyrównywania szans edukacyjnych zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty. Projekt został opracowany dla uczniów o utrudnionym dostępie do edukacji.

Cele ogólne programu

Celem programu było wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych. Do tej grupy zaliczają się uczniowie z dysleksją rozwojową.

W wyniku prowadzonych zajęć dla uczniów mają nastąpić dwojakiego rodzaju rezultaty:

Rezultaty twarde

- 110 uczniów ukończy cykl przewidzianych zajęć.
- Po zakończeniu projektu każdy z 110 uczestników uzyska w szkole pozytywną ocenę końcową z przedmiotu objętego programem.
- Odbędzie się 1240 godzin lekcyjnych zajęć wyrównawczych.
- Zostaną przygotowane i opublikowane na stronie internetowej projektu: 20 planów pracy, 20 scenariuszy zajęć (po jednym z każdej grupy) oraz sprawozdanie na zakończenie programu.

Rezultaty miękkie

- Przełamanie barier związanych z podejmowaniem działań dotyczących realizacji poleceń o niewielkim stopniu trudności i wykonywanie tych zadań poprawnie.
- Opanowanie umiejętności czytania ze zrozumieniem.
- Podniesienie sprawności pracy z tekstami (J. POLSKI).
- Nabycie umiejętności tworzenia własnych tekstów (J. POLSKI).
- Nabycie umiejętności przeprowadzania kluczowych operacji matematycznych (MATEMATYKA).
- Nabycie umiejętności rozwiązywania podstawowych zadań oraz testów matematycznych (MATEMATYKA).
- Podniesienie sprawności w posługiwaniu się językiem angielskim (J. ANGIELSKI).
- Podwyższenie wyników na sprawdzianach i egzaminach zewnętrznych, a w konsekwencji ułatwienie dostępu do szkół na wyższym szczeblu edukacyjnym.
- Podwyższenie umiejętności samodzielnego uczenia się.
- Podniesienie poziomu samooceny.
- Nabycie umiejętności radzenia sobie ze stresem.
- Zdobycie wiedzy i umiejętności umożliwiających dalsze kształcenie w danym przedmiocie.

Metodami pomiarów osiągniętych rezultatów będą między innymi rozmowy z uczestnikami programu, obserwacja, wywiady oraz ankiety, wyniki szkolne i egzaminów zewnętrznych. Wskaźnikiem pozwalającym ocenić stopień osiągniętych rezultatów będzie procent wyników pozytywnych w stosunku do wszystkich badanych.

Organizacja projektu – opis ogólny

Uczestnikami programu było 110 uczniów z IV klas szkół podstawowych oraz I i II klas szkół średnich z Łodzi.

Projekt został zrealizowany w roku szkolnym 2009/2010. Odbyło się 1240 godzin lekcyjnych zajęć wyrównawczych.

Zajęcia odbywały się małych grupach. Ze względu na różnorodność zajęć (język polski, język angielski, matematyka) oraz dużą rozpiętość wiekową uczestników zajęć (czwarte klasy szkoły podstawowej, pierwsze i drugie klasy szkoły średniej) zobowiązano nauczycieli do przeprowadzenia ewaluacji wewnętrznej oraz wnikliwej dokumentacji zajęć.

Założenia metodologiczne ewaluacji

- Obiektem ewaluacji były zajęcia dla uczniów dyslektycznych.
- Adekwatność zajęć do wymagań edukacyjnych stawianych przez szkoły.
- Jakość organizacji zajęć.

Przygotowując projekt ewaluacji, postawiono szczegółowe pytania kluczowe. Można je streścić w postaci następujących:

- Jak zajęcia jest zorganizowane?
- Jaki jest przebieg zajęcia?
- Jakie są rezultaty zajęcia?

W celu zgromadzenia danych zastosowano następujące metody:

- badanie kwestionariuszowe
- analiza dokumentów
- wywiad
- obserwacja zajęć.

Zaplanowano przeprowadzenie:

- badań kwestionariuszowych wśród wszystkich uczestników ewaluowanych szkoleń,
- 4 wywiadów pogłębionych z uczestnikami szkolenia,
- 1 wywiadu z osobą prowadzącą zajęcia na każdym ze szkoleń,
- obserwacji wybranych jednostek zajęć,
- analizy dokumentacji projektu.

Trzy kwestionariusze ankietowe dla uczniów przeprowadzone na początku projektu, po pierwszym semestrze i po zakończonym roku szkolnym zajęć zawierały pytania zamknięte i otwarte. Celem wywiadów z uczestnikami było zebranie informacji na temat niżej wymienionych zagadnień badawczych. Obserwacja zajęć dostarczyć miała informacji na temat pracy uczestników, metod, przebiegu i warunków, w jakich odbywały się zajęcia, dostosowania zajęć do programu i celów projektu. Analizie poddano program zajęć, materiały dydaktyczne, dokumenty uczestników i kadry prowadzącej zajęcia oraz dokumentację związaną z organizacją projektu.

Prezentacja wyników ewaluacji

Organizator, mgr Iwona Pietrzak, prowadzi wymaganą dokumentację. W jej skład wchodzi:

- Plan i program projektu
- Harmonogram zajęć
- Dziennik zajęć
- Dokumentacja egzaminów szkolnych przeznaczona do treningu (protokoły i arkusze egzaminacyjne zdających)
- Protokół zawierający ustalenia dotyczące doskonalenia programów i materiałów pomocniczych do dalszych szkoleń.

Materiał ewaluacyjny został zebrany poprzez trzykrotnie prowadzoną ankietę z uczestnikami zajęć:

- na początku trwania projektu
- po pierwszym semestrze
- po zakończeniu zajęć (na koniec roku szkolnego).

I. Badanie ewaluacyjne uczestników na początku podjętych zajęć - diagnoza wstępna

W badaniach ewaluacyjnych wzięło udział 66 uczniów: 51 ze szkoły podstawowej i 15 z liceum. W grupie znalazło się 30 uczennic i 36 uczniów. Poniżej zaprezentowano wyniki badania wraz z odpowiedziami uczniów.

1. W jaki sposób dowiedziałeś/łaś się o prowadzonych zajęciach (zaznacz właściwe pole)?

Odpowiedzi respondentów wskazywały najczęściej na pedagoga szkolnego (31 uczniów), poradnię psychologiczno-pedagogiczną (13 uczniów), z plakatu w szkole i wychowawcy (8 uczniów), inną drogą pozostałe (14 uczniów).

2. Na jakie zajęcia uczęszczasz?

Uczniowie odpowiadający na pytania byli uczestnikami zajęć z matematyki (29 uczniów), języka polskiego (28 uczniów) i j. angielskiego (38 uczniów).

3. Co sprawia ci największą trudność w nauce szkolnej?

Uczniowie wskazali 13 najczęściej wymienianych trudności. Należą do nich: błędy ortograficzne (46 wskazań), zapamiętywanie (28), czytanie głośne przy klasie (26), wypracowania (23), pisanie (22), opowiadanie (21) i tak samo często: odpowiedzi przy tablicy i matematyka; zadania matematyczne z tekstem (15 wskazań), geometria, liczenie w pamięci, skupienie uwagi (po 15 wskazań), ciche czytanie ze zrozumieniem (14 wskazań), dodawanie i odejmowanie (2), nie mam żadnych trudności (3), inne nie nazwane (5).

4. Czy wcześniej uczęszczałeś/łaś na podobne zajęcia?

Z odpowiedzi uczniów wynika, że 32% nigdy nie uczęszczało na podobne zajęcia. W zajęciach wyrównawczych w szkole brało udział 39% a pozostali w proporcjach po około 9% brali udział w zajęciach terapeutycznych w szkole, prywatnie i krótkich zajęciach w poradni.

5. Jak oceniasz swoją pozycję edukacyjną w szkole?

Uczniowie oceniając swoją pozycję w szkole wskazywali na zaproponowane określenia: *jestem uczniem przeciętnym* (54%), *jestem uczniem dobrym* (24%), *jestem uczniem słabym* (12%) i *bardzo słabym* (6%), *jestem bardzo dobrym uczniem* (3%).

II. Ewaluacja uczestników zajęć pod koniec pierwszego semestru w roku szkolnym 2009/2010

W ankietyzacji wzięło udział 80 uczniów uczęszczających na zajęcia do 9 nauczycieli i terapeutów.

1. Czego w ostatnim okresie się nauczyłaś/łeś?

Język polski: ortografia – zasady pisania „ż” i „rz”, doskonalenie umiejętności czytania, czytanie ze zrozumieniem, części mowy, zmiękczenia, wiele rzeczy

Język angielski: poprawność wymowy, liczebniki, słówka, wiele rzeczy

Matematyka: ułamki, równania, wielomiany, funkcje, wiele rzeczy

2. Co sprzyjało uczeniu się?

Miła atmosfera, powtarzanie, atrakcyjne pomoce do zajęć, tolerancja, dobrze przygotowani nauczyciele, uczenie przez zabawę, przerwy, brak negatywnych ocen, sukcesy, gry z kolegami

3. Co utrudniało Twoje uczenie się?

Trudności z koncentracją, rozmowy kolegów, hałas, późne godziny zajęć, małe pomieszczenie, słabe czytanie, słaba znajomość zasad ortograficznych, nic

4. Na co chciałabyś poświęcić więcej czasu, w ramach zajęć oczywiście?

Czytanie, styl pisania, ortografia, wada mowy, pisanie na tablicy, uczenie się, dłuższe odpoczynki, dzielenie, zegar, zabawy

5. Czy było na zajęciach coś, czego nie rozumiesz? Jeśli tak, to co?

Czasy, tworzenie zdań, tabliczka mnożenia, wielokąty

6. Co chciałbyś jeszcze dodać na temat zajęć?

Są fajne, interesujące, ciekawe

III. Ewaluacja końcowa – dla ucznia

Ankiety wypełniło 92 uczniów: 47 uczennic i 45 uczniów, w tym: 73 osoby ze szkoły podstawowej oraz 19 osób z liceum – 12 z pierwszej klasy i 7 z drugiej klasy. Uczniowie ci brali udział w zajęciach z języka polskiego (41 osób), matematyki (31 osób) i języka angielskiego (20 osób).

1. W jakim zakresie uczęszczanie na zajęcia pomogło w podniesieniu oczekiwanych umiejętności? (*zakreśl „x” właściwą odpowiedź*)

- a. W opanowaniu umiejętności czytania ze zrozumieniem
tak, w dużym stopniu (26) raczej tak (60); raczej nie (1); nie (0)
- b. W podniesieniu sprawności pracy z tekstami
tak, w dużym stopniu (26) raczej tak (60); raczej nie (3); nie (1)
- c. W nabyciu umiejętności tworzenia własnych tekstów
tak, w dużym stopniu (11) raczej tak (30); raczej nie (1); nie (0)
- d. W nabyciu umiejętności przeprowadzania operacji matematycznych
tak, w dużym stopniu (24) raczej tak (24); raczej nie (2); nie (2)
- e. W nabyciu umiejętności w rozwiązywaniu zadań
tak, w dużym stopniu (6) raczej tak (22); raczej nie (2); nie (1)
- f. W nabyciu umiejętności w rozwiązywaniu testów matematycznych
tak, w dużym stopniu (5) raczej tak (14); raczej nie (3); nie (1)
- g. W podniesieniu sprawności w posługiwaniu się językiem angielskim
tak, w dużym stopniu (2) raczej tak (11); raczej nie (2); nie (0)

2. Czy uważasz, że posiadasz umiejętności samodzielneho uczenia?

tak, w dużym stopniu (14) raczej tak (67); raczej nie (14); nie (3)

Wśród powodów, które zdecydowały o powyższym wyborze, wskazywano:

umiem uczyć się samodzielnie – 40; lepiej piszę – 8; dalej wolę, aby pomagano mi w nauce – 7; zadania wydają się teraz łatwiejsze – 4; lepiej czytam – 4; dalej trudno mi się zmobilizować do nauki – 2; nie wiem – 6

3. W czym szczególnie podniosłeś/łaś swoje umiejętności? Które z nabytych na zajęciach umiejętności uważasz za szczególnie wartościowe dla siebie?

Uczniowie najczęściej wskazali na takie kategorie odpowiedzi jak: *lepiej liczę (16), lepiej piszę (10), lepiej czytam (10), robię mniej błędów (8), znam lepiej gramatykę (6), czytam ze zrozumieniem (5)*.

4. Czy uważasz, że uczęszczanie na zajęcia pomoże Ci w dalszej nauce szkolnej?

Prawie wszyscy uczniowie (79 osób) byli przekonani, że udział w zajęciach pomoże im w dalszej nauce szkolnej. Za ledwie jedną odpowiedź była negatywna. Uczniowie tak uzasadniali swoją odpowiedź: *umiem więcej (20), poprawiłem oceny szkolne (15), umiem się uczyć (11), rozwijają mnie (3)*.

5. Co chciałbyś/chciałabyś zmienić w prowadzonych zajęciach?

Odpowiedzi uczniów podkreślają trafność realizowanego programu o czym świadczą odpowiedzi na pytanie przedstawione powyżej: *Nic, bo wszystko mi się podobało (61) dłuższe przerwy (8), więcej zabaw zręcznościowych i gier (8), żeby dłużej trwały (2)*.

6. Co Ci się podobało na zajęciach?

Odpowiedzi uczniów na tak postawione pytanie przyniosły kilka kolejnych ciekawych informacji tj: *wszystko mi się podobało (53 wskazania), miła atmosfera (31), zabawy (53), gry (25), mili koledzy (10), mili prowadzący zajęcia (8), dobrze tłumaczony materiał (5), nikt mnie nie krytykował ani nie dokuczał (3), kserowany materiał (1)*.

Raport z pracy pedagogów-terapeutów w projekcie „Z dysleksją bez barier”

Udział terapeutów w projekcie obejmował cały czas trwania projektu. Podejmowane działania to:

1. Udział w spotkaniach informacyjno-promocyjnych dla pedagogów szkolnych.
2. Udział w przyjmowaniu zgłoszeń, konsultacje z rodzicami na etapie rekrutacji.
3. Udział w spotkaniach informacyjno-promocyjnych dla rodziców i kandydatów na zajęcia.
4. Regularne dyżury w siedzibie PTD (każda z terapeutek 2 godziny w tygodniu) – dla uczniów, rodziców i nauczycieli prowadzących zajęcia. Podczas dyżurów odbywały się konsultacje z rodzicami i uczniami. Najczęstszym tematem tych spotkań były trudności szkolne dzieci, brak motywacji, czasami trudności wychowawcze i rodzinne. Niektórzy z rodziców korzystali z tych konsultacji po kilka razy. Z niektórymi dziećmi przeprowadzano indywidualne zajęcia pokazujące, jak doskonalić umiejętności czytania, pisania i liczenia. Podczas dyżurów odbywały się również konsultacje z nauczycielami ukierunkowujące pokonywanie niektórych trudności, czasami był to również udział we fragmencie zajęć, prezentacja niektórych metod i ćwiczeń. Na spotkania zgłaszali się zainteresowani zwykle osobiście, ale zdarzało się, że niektórzy kontaktowali się telefonicznie. Podczas dyżurów przygotowywano też pomoce dydaktyczne do zajęć.
5. Zajęcia warsztatowe z uczniami „Jak wykorzystać potencjał dysleksji, jak uczyć się skuteczniej?” – otwarte również dla rodziców. W miesiącach: stycznia, luty, marzec 2010 odbyło się 7 takich spotkań, w tym 6 dla uczniów szkół podstawowych i jedno dla uczniów liceum. Każde ze spotkań trwało 2 godziny, a po spotkaniu odbywały się jeszcze rozmowy indywidualne z rodzicami i uczniami. Wzięło w nich udział łącznie 60 uczniów, w tym 50 ze szkół podstawowych, pozostali to licealiści, oraz 41 rodziców. Na spotkaniach, przy wykorzystaniu prezentacji multimedialnej ukazano specyfikę funkcjonowania ucznia z dysleksją, a w sposób warsztatowy zaprezentowano efektywne metody i techniki uczenia się. Między innymi wskazano sposoby na koncentrację, radzenie sobie ze stresem, sposoby pokonywania trudności w czytaniu, sposoby na tabliczkę mnożenia, zapamiętywanie słówek z języka obcego, wybrane mnemotechniki, np. kojarzenie parami, mapy myśli. Po spotkaniach zarówno wśród dzieci, jak i rodziców przeprowadzono ankiety ewaluacyjne spotkań, których analiza załączona jest do niniejszego raportu. Ogólnie na ich podstawie można stwierdzić, że spotkania zostały bardzo pozytywnie ocenione zarówno przez uczniów, jak i rodziców.
6. Udział w spotkaniach ewaluacyjnych z nauczycielami.
7. Pomoc w wyborze pomocy dydaktycznych na potrzeby projektu.
8. Analiza scenariuszy sporządzonych przez nauczycieli do umieszczenia na stronie internetowej projektu.
9. Sporządzenie pisemnej opinii o uczniu na prośbę rodzica.
10. Napisanie artykułu na stronę internetową projektu „Wspieranie uczniów z dysleksją”.
11. Podsumowanie ankiet po zajęciach warsztatowych z uczniami „Jak wykorzystać potencjał dysleksji, jak uczyć się skuteczniej?”

Celem zajęć było ukazanie specyfiki funkcjonowania ucznia z dysleksją oraz zaprezentowanie w sposób warsztatowy przydatnych szczególnie w dysleksji metod i technik przyswajania wiedzy i umiejętności, co w dalszej perspektywie mogłoby posłużyć do poprawy efektywności uczenia się. Udział w spotkaniach był dobrowolny i zwykle wiązał się z wygospodarowaniem dodatkowego czasu, mimo to frekwencja była zadowalająca. W zajęciach wzięło udział 60 uczniów, co stanowi 54,5% ogółu uczestników projektu. Do udziału w spotkaniach zaproszono również rodziców, jako że to oni zwykle udzielają swym dzieciom największego wsparcia w pokonywaniu trudności szkolnych na co dzień.

Celem przeprowadzenia po tych zajęciach ankiet wśród uczniów i rodziców było uzyskanie informacji zwrotnych na temat przydatności tego rodzaju spotkań, oceny prezentowanych metod i technik uczenia się.

Dla uczniów szkół podstawowych i ich rodziców opracowano dwa kwestionariusze ankiet. Każda ankieta zawierała po 4 pytania zamknięte i jedno pytanie otwarte. Wśród uczniów liceum ewaluacja polegała na udzieleniu odpowiedzi na kartkach na 3 pytania zapisane wcześniej na tablicy.

Wśród uczniów szkół podstawowych zebrano 51 ankiet, wyniki potwierdzają, że: *spotkanie było ciekawe* (90% wyborów *tak* i *raczej tak* na 4 stopniowej skali); *zechcą wykorzystać na co dzień to, czego się dowiedzieli* (90% wyborów *tak* i *raczej tak*); *przekazywane treści były zrozumiałe* (94% wyborów).

Przydatność spotkania w skali 1 do 5 (ocena najwyższa) oceniono najczęściej jako 5 (52%) wskazań i 4 (32%) wskazań.

Ostatnie, piąte pytanie było pytaniem otwartym: *Napisz, co szczególnie zapamiętałeś /zapamiętałaś ze spotkania*. Odpowiedzi udzieliło 36 uczniów wymieniając czasem więcej niż jedną odpowiedź. Przykłady wypowiedzi: *wszystko* (8 wskazań); *wiedza o półkulach mózgowych* (6), *jak się uczyć* (6), *nauka słówek języka obcego* (5), *nauka tabliczki mnożenia* (5), *mapy myśli* (3), *ćwiczenia ruchowe i relaksacyjne* (3), *zabawy z kośćmi* (2), *słowa zamienione na obraz /mnemotechnika/* (2), *ćwiczenia logiczne* (2), *prezentacje multimedialne* (1), *czytanie z patyczkiem* (1), *zapamiętywanie* (1), *kanały sensoryczne* (1), *miłe spotkanie* (1), *przydatne spotkanie* (1), *nie mam uwag* (1), *nic* (1).

Odpowiedzi udzielone na pytanie otwarte wykazują szeroki wachlarz, co może dowodzić zaangażowania dzieci na zajęciach oraz tego, że wśród prezentowanych propozycji mogły znaleźć coś, co je szczególnie zainteresowało.

Jeszcze bardziej pozytywny odbiór zajęć został zadeklarowany przez rodziców. Ankietę wypełniło 36 osób, z których 32 stwierdziły, że spotkanie poszerzyło wiedzę na temat dysleksji ze wskazaniem na *tak* i 4 wskazania *raczej tak*. Wszyscy rodzice zadeklarowali, że zechcą wykorzystać treści spotkania w stosunku do własnego dziecka oraz potwierdzi li, że wszystkie przekazywane treści były zrozumiałe. Przydatność spotkania ocenili rodzice na 5 (30 wskazań) i 4 (6 wskazań).

Ostatnie, piąte pytanie było pytaniem otwartym:

Prosimy o kilka spostrzeżeń i refleksji odnośnie spotkania.

Odpowiedzi na to pytanie udzieliły 24 osoby. Cytuję odpowiedzi rodziców (w nawiasie podano liczbę wskazań): *spotkanie przydatne, potrzebne, poszerzające wiedzę, umiejętności* (8); *spotkanie bardzo interesujące umiejętności* (6); *wiem, jak pracować z moim dzieckiem* (5), *wiele ćwiczeń do wykorzystania* (3); *za mało czasu poświęconego matematyce* (5), *prowadzone bez zarzutu, prowadzone w przejrzysty sposób* (3), *wiele pozytywnej energii powodującej powrót nadziei* (1); *życzenie, aby w szkole wiedzę przekazywano w ten sposób* (1), *zbyt duża liczba uczestników, za mała sala* (2); *ciekawe materiały przekazane na spotkaniach* (1); *ćwiczenia ruchowe* (1).

W zajęciach dla licealistów wzięło udział 9 uczniów i kilkoro rodziców. Odpowiedzi na 3 zadane pytania udzieliło łącznie 11 osób. W pierwszym punkcie poproszono o ocenę przydatności spotkania w skali od 1 do 5. Nikt z uczestników nie wskazał oceny niższej niż 4. Najwyższą ocenę przyznało 8 uczestników, a troje ocenę 4.

W punkcie 2. proszono o wskazanie, co najważniejszego uczestnicy wynoszą ze spotkania.

Oto kategorie odpowiedzi, które wystąpiły wśród respondentów oraz ich częstości w nawiasie: *metody i techniki uczenia się* (5), *ważne informacje o dysleksji* (2), *lepsze wykorzystanie możliwości* (1), *wiedza o stresie* (1), *wiara, że można coś zmienić* (1), *ćwiczenia na koncentrację* (1), *wiedza o półkulach mózgowych* (1).

W ostatnim punkcie uczestnicy proszeni byli o wnioski i uwagi. Cytaty: *Spotkanie bardzo przydatne, ciekawe* (3), *więcej takich spotkań* (3), *poznane metody mogą być użyte w praktyce* (1), *zbyt krótki czas* (2).

Analiza ankiet wykazała zasadność i przydatność przeprowadzonych zajęć. Rodzice i uczniowie byli zadowoleni z udziału, na podstawie udzielonych odpowiedzi można wnioskować, że znaczna część spróbuje wykorzystać w praktyce zdobytą na spotkaniach wiedzę i umiejętności.

Wnioski

- Realizacja projektu przebiegała zgodnie z programem, nie zdarzały się odstępstwa od zasadniczego programu merytorycznego.
- Uczestnicy zostali zapoznani przed rozpoczęciem zajęć z głównymi zadaniami i obowiązkami, jakie wynikają z uczestnictwa w programie. Wszyscy zostali zapoznani z programem i harmonogramem.
- Uczniowie na zajęcia rekrutowani byli głównie przez szkoły, do których uczęszczają. W zamyśle osobami kontaktowymi mieli być pedagodzy szkolni, z którymi odbywały się spotkania przed uruchomieniem zajęć. W praktyce nie zawsze ta droga komunikacyjna była realizowana przez pedagogów szkolnych.
- Warunki organizacyjne przez uczestników zostały ocenione jako dobre. Głównym miejscem zajęć była siedziba Polskiego Towarzystwa dysleksji w Łodzi przy Placu Komuny Paryskiej 6, tam też pozyskano wynajem dodatkowych pomieszczeń na czas realizacji projektu m.in. drogą przetargu na lokal 208. We wszystkich zajęciach były zapewnione pomoce dydaktyczne oraz ksero materiałów do zajęć.

- Dokumentacja merytoryczna i organizacyjna była na wszystkich zajęciach prowadzona w sposób prawidłowy.
- Metody i formy prowadzenia zajęć zostały dostosowane do potrzeb edukacyjnych uczniów-uczestników projektu w sposób atrakcyjny i przystępny, a uczniowie ocenili je bardzo wysoko. Ich zdaniem spełniają one ich potrzeby i skłaniają do aktywnego uczestnictwa. Komunikacja i współpraca uczestników i kadry prowadzącej zajęcia układa się poprawnie.
- Prowadzący zajęcia byli dostępni przez cały czas trwania projektu. Odbywane spotkania ewaluacyjno-szkoleniowe przyczyniały się do aktywnego udziału w projekcie całej kadry dydaktycznej. Pamiętać przy tym trzeba, że zajęcia są prowadzone były przez wybitnych fachowców w prowadzonej dziedzinie zajęć.

Podsumowanie

Założenie wynikające z nowelizacji rozporządzenia MEN zakłada powstanie spójnego systemu kształcenia i pomocy psychologiczno-pedagogicznej służącego realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych. Potrzebna jest tu ewaluacja użyteczności działań, które będą podejmowane na rzecz ucznia, szczególnie i rzetelny opis celów i skutków podejmowanych działań oraz znajomość rzeczywistych potrzeb ucznia. Diagnozowanie potrzeb ucznia jest więc swoistego rodzaju refleksją metodologiczną – od diagnozy środowiskowej po psychologiczno-pedagogiczną.

Niewątpliwie kluczowym kryterium w procesie podejmowanych działań jest ich skuteczność. Jeżeli uczeń i jego rodzice dostrzegają poprawę, zmniejszenie istniejących trudności, to zwiększa się ich motywacja do kontynuowania pracy terapeutycznej. W pracy z uczniami przejawiającymi trudności edukacyjne, poza łagodzeniem zaburzeń ujawnionych na podstawie diagnozy psychopedagogicznej, ważne jest osiągnięcie w wyniku dobrze prowadzonej terapii takiego etapu, aby umieć samemu poradzić sobie z problemami, niezależniąc się od pomocy.

Bibliografia:

1. Adamski W., *Strukturalno-kulturowe i edukacyjne przesłanki transformacji systemowej*, „Kultura i społeczeństwo” 1994, nr 1.
2. Bonstingl J.J., *Szkoły jakości. Wprowadzenie do Total Quality Management w edukacji*, wyd. II popr., Wydawnictwo CODN, Warszawa 1999.
3. Ciężka B., *Planowanie i projektowanie ewaluacji [w:] Ewaluacja wdrażania reformy systemu edukacji. Program Phare SMART. Materiały seminaryjne*, Warszawa 1999.
4. Coulton J. C., Quality assurance social service progrfams lessong from. *Heath care, Social Work vol 27 nr 5* 1982.
5. Cłapińska-Szczurek, A., *Kwestie etyczne i polityczne w ewaluacji, materiały kursu ewaluatorów MEN*, Jachranka 2000.
6. Elsner D., *Doskonalenie kierowania placówką oświatową. Wokół nowych pojęć i znaczeń*, Chorzów 1999.
7. *Ewaluacja w edukacji*, red. nauk L. Korporowicz, Oficyna Naukowa, Warszawa 1997.
8. Korporowicz L., *Ewaluacja jako innowacja, materiały kursu ewaluatorów MEN*, Jachranka 2000.
9. Korporowicz L., *Ewaluacja w demokracji, materiały kursu ewaluatorów MEN*, Jachranka 2000.
10. Warzywoda-Kruszyńska W., *Bieda wśród dzieci (diagnoza na poziomie globalnym i lokalnym) [w:] Prawa dziecka do godziwych warunków socjalnych*, red. M. Kaczmarek, BRPD, Warszawa 2002.
11. Marzec-Holka., *Ubóstwo dzieci wsi popegeerowskich gminy Borne Sulinowo. Diagnoza i prognoza [w:] Prawa dziecka do godziwych warunków socjalnych*, red. M. Kaczmarek, BRPD, Warszawa 2002.
12. Mizerek H., *Dyskursy współczesnej edukacji nauczycielskiej. Między tradycjonalizmem a ponowoczesnością*, Olsztyn 1999.
13. Mizerek H., *Czym jest ewaluacja [w:] Ewaluacja zajęć: kilka (praktycznych) uwag*.
14. Niemierko B., *Ewaluacja dydaktyczna. Standardy edukacyjne. Elementy statystyki opisowej*, Gdańsk 1998.
15. *Pedagogika u progu trzeciego tysiąclecia*, pod red. A. Nalaskowskiego, K. Rubachy, UMK, Toruń 2001.
16. Mike Woodcock, *Podręcznik Doskonalenia Pracy Zespołowej. Program Therm*, Radom 1999.